

András Szkíthiában (!), Fülöp Phrigiában, Bertalan Örményországban és Arábiában, Tamás Arméniában és Parthiában, Simon és Mátyás Etiópiában és Indiában prédikált és térített.”

A kereszténység a Fekete-tenger északi partvidékein a III. század vége felé kezdett gyökeret verni. **Zakariás** rétor feljegyzései szerint viszont Kr. u. 530 táján *Quar duct*, később pedig *Maq* örmény püspök térítgetett sikerrel a kimmériai Boszporusszal szomszédos kaukázusi onogur-magyarok között. Malalas és Theophanes tudósítása szerint pedig Kr. u. 527-528-ban történt térítői kísérlet a Meótiisz-vidéki onogur-magyarok között.

A VI. században a kaukázusi népek közül mindenestre keresztények már a Fekete-tenger dél-keleti partjainál lakó abkázok, a tőlük északra élő cserkeszek, sőt a cserkeszföldi Tamanban 536-ban már püspökség is székelt. Ugyancsak 540 körül szervezték meg a krími gótok püspökségét is. Amikor a hun-onogurok az V. században benyomultak Krímbe, közvetlen érintkezésbe kerültek a kereszténységgel. Később, 619-ben *Kürt* fejedelem próbálkozott meg újból nagyobb arányú keresztény térítéssel. Ezeknek az igyekezeteknek megvolt az alapja, mert a bizánci térítők már a VIII. században olyan szép eredményeket értek el, hogy onogur és hun püspökségek alapítására kerülhetett sor.

IV. Ince pápának „Hunnviát és Arbániát” említő 1250. évi bullája teljesen tisztázza a Kuma-menti magyarság katalizálása kezdetének történetét. Elsőként a dominikánusok (domonkosok) jutottak el, minthogy IV. Ince őket küldte oda. Később azonban a ferencesek területe lett. A ferences hittérítők és vértanúk sorából szép számmal tudunk kimutatni hazánkbeli magyarokat is. *Rubruk* (1215/1220-Párizs?,

1270 k.) misszionárius, *IX. Lajos* francia király követe 1253-ban járt Kummagariában, ott találkozott és elbeszélgetett két ott működő pannóniai magyar hittérítő szerzetessel is, akikről azt mondja, hogy az ott élő keresztény magyarok papjai voltak. Takács Ince szerint László testvér (Fr. Ladislaus) a Krímfélsziget biztosa, vagyis a hittérítők között a legmagasabb tisztet viselő egyén magyar származású volt. Ez a László testvér egyik, 1287. április 10-én kelt és a rend generálisához (Fr. Mattheus ab Aquasparta) intézett levelének végén felsorolja az elhált rendtagok nevét is. Ezek során találkozunk még egy magyarral: *Fr. Karichinus Ungarus* nevével, aki az egyik helynökségen tolmács szerepét töltötte be.

(Folytatjuk)

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 2016. június 16-i klubdélutánján)

Forrásjegyzék:

1. Padányi Viktor: Dentu-Magyararia
2. Bendefy László: Jeretány
3. Bendefy László: A magyarság kaukázusi őshazája.

(A könyvek megtalálhatók az interneten.)

A Világosító Szent Gergely búcsún az Orlay utcában

Bálintné Kovács Júlia

Márton Áron, az első világháborús katona

A legtöbben Márton Áronra Erdély püspökeként emlékeznek. Pedig papi tanulmányainak megkezdése előtt harcolt a Doberdón, a román fronton és Dél-Tirolban is, sőt többször megesbesült. A későbbi püspök több kitüntetéssel, tartalékos hadnagyként fejezte be az I. világháborús szolgálatot.

Megdöbbenve hallottam nemrég, amint egy sajtótájékoztatón bizonyos nem is túl fiatal újságíró „nehezményezte”, hogy *Mindszenty József* bíboros boldoggá avatása még késik miközben a ROMAN Márton Áron ügye napirenden van...

Nos, jó lenne ha minden magyar, bárhol éljen, többet tudna Áron püspökről. Ezért részleteket közlünk *Kiss Gábor* 2014. novemberében megjelent *írásából*, amelyre A Nagy háború írásban és képen címet viselő blogban akadtam rá.

Márton Áron életének e kevésbé ismert szakaszáról szerencsénkre a bécsi Hadilevéltár, valamint a budapesti Hadtörténelmi Levéltár gyűjteményeiben számos dokumentum tanúskodik.

A legfontosabb irat, az úgynevezett katonai anyakönyvi lap sajnos az ő esetében is megsemmisült az elmúlt évtizedek viharaiában, így szolgálatára vonatkozóan a katonai levéltárakban megőrzött iratokból pontos képet nem tudunk felvázolni. A dokumentumok, valamint a cs. és kir. székelyudvarhelyi 82. gyalogezred világháborús tevékenységét elbeszélő, 1931-ben Budapesten megjelent, *A cs. és kir. 82. székely gyalogezred története 1883–1919.* című kötet (a továbbiakban: ezredtörténet), továbbá korabeli nyomtatott források segítségével mégis lehetséges néhány, kevesek előtt ismert epizód felvillantása.

Azt tudjuk, hogy 1915 júniusában, az érettségit követően behívót kapott a cs. és kir. 82. székelyudvarhelyi gyalogezred kötelékébe, majd érettségizett fiatakként hamarosan tartalékos hadapródjelölt lett. A tartalékos tisztiiskola elvégzése után az uralkodó 1916. július 1-jével tartalékos zászlóssá léptette elő. A budapesti Hadtörténelmi Levéltárban őrzött kitüntetési javaslata szerint harctéri szolgálatának kezdete 1915. november 6.

(forrás: Márton Áron Múzeum, Csíkszentdomonkos. Köszönjük Nagy József közreműködését!)

Márton Áront több mint 8 havi Isonzó menti szolgálat után 1916. július 19-én érte az első sebesülése. A sérülésről a bécsi Hadilevéltár I. világháborús

veszteségi nyilvántartásának egyik kartonja tanúskodik.

A lövészi sérülés a bal vállát és felkarját érte.(.). Orvosi kezelésének és gyógyulásának folyamata pontosan nem ismert, de annyi bizonyos, hogy a cs. és kir. soproni tartalékkórház 1916. augusztus 27-én átadta a cs. és kir. 82. gyalogezred póttés-tének, vagyis vélhetően hazatávozhatott betegszabadságra.

Felgyógyulását követően ténylegesen visszakerült a 82. gyalogezred kötelékébe, majd 1916. október 8-án ismét a harc-téren találjuk.

Az ezred ekkor az erdélyi, illetve moldvai harctéren küzdött. Pontosabban az ezredtörténet lapjai szerint „Október 7-én az ezred a vasút mentén előbb Alsó-, majd Felsőrákosra ment. Ez a két község már az ezred kiegészítő kerületéhez tartozott s a székely lakosság megható lelkesedéssel fogadta hős fiait. Az ezred 8-án Köpeczen, Bölönön át Szászmagyaróst, 9-én Hídvégen, Árapatakon, Botfalun át Szászhermányt érte el.”

Ezt követően az eltöltött közel kéthavi harctéri szolgálata után, 1916. december 29-én már mint tartalékos zászlós és szakasparancsnok másodszor is megsebesült.

Az előző napon történekről a fentebb említett kitüntetési javaslat pontosan tudósít: „1916. december 28-án a Sósmező mellett vívott csatában különös hősiességével kitüntette magát.” Tettéért az illetékes hadsereg parancsnoksága jóváhagyta ezredparancsnoka javaslatát és számára az Ezüst Vitézségi Érem II. osztályát adományozta. Sajnos, másnapai sérülését illetően közelebbi adatok nem állnak rendelkezésünkre. Az ezredtörténetből annyi tudható, hogy az ezred II. és III. zászlóalja e napon súlyos harcokat vívott, amelynek során 3 halottat és 12 sebesültet veszített. Az adatok szerint

ebben az időben Márton zászlós a 82. gyalogezred 1. századában szolgált, vagyis az I. zászlóalj kötelékéhez tartozott. Ezt erősíti meg a 82. gyalogezred 1916. december 31-én kelt veszteségi jelentése is.

Az I. zászlóalj tevékenységét illetően azonban nincs pontos adatunk. Sérülését követő gyógyulása mindenesetre hosszabb ideig tarthatott, mert a román harctéren lévő alakulatánál szolgálatra csak 1917. július 24-én jelentkezett.

A harmadik veszteségi feljegyzés bizonyítja, hogy harctéri működésének további hónapjai sem telhettek eseménytelenül. Már csak azért sem, mert az ezred állásai 1917 januárja óta az akkori magyar határtól 20–30 km-re lévő Casinului hegyvonulat lejtőin húzódtak.

Ezt a helyszínt az ezred legénysége „halálvár”-nak nevezte el (..).

Közel másfél éves moldvai, illetve erdélyi tartózkodás után a háború menetében bekövetkezett változások miatt a 82. gyalogezred számára 1918. május 24-én megérkezett a menetparancs, majd 1918 júniusának első napjaiban az ezredet átszállították az olasz frontszakaszra, az akkori osztrák–magyar határ közelébe, a Hétközség fennsíkjára. Márton Áron itt szenvedte el 1918. június 29. és július 2. között harmadik sérülését.

Az iratok hiánya miatt a sérülés pontos idejéről és körülményeiről nincsenek adataink. Az ezredtörténet lapjait olvasva azonban könnyen elképzelhetjük a fenti napok történéseit. Amennyiben még mindig az I. zászlóalj állományához tartozott, szokatlanul kimerítő napokat élhetett át. Éjjeli és nappali menetek szakadatlan ellenséges tűzérési tűzben, többszöri gázriadó elrendelésével, megújuló ellenséges gyalogsági rohamok repülőgép-támogatással. Az ezred

számára a nyári és kora őszi hetek, hónapok mindegyike hasonlóan telt el. Márton Áron világháborús szolgálatára vonatkozó utolsó elérhető hivatalos forrás az 1918. október 14-én kiadott Rendeleti Közlöny személyügyi részének 182. száma, amely arról tudósít, hogy a háború végnapjaiban az uralkodó Legfelsőbb Dicsérő Elismerésben részesítette.

Hogy hol érte a háború vége? Erre vonatkozóan levéltári forrás nem maradt

fenn. Az ezredtörténetben található adatok szerint az ezred teljes állománya november 3-án hadifogságba esett, ahonnan csak 1919 novemberében szabadulhattak. Egy biztos, hogy Márton Áron a sebesülését követően gyógykezelésre hazakerülhetett, mert egyes források szerint az összeomlás után nem vetette le az egyenruhát, hanem szolgálatra jelentkezett a Székely hadosztály parancsnokságán. Ez persze már egy másik történet.

Balázs Katalin

Folytatódik az örmény építkezés Gyergyószentmiklóson

Közösséget és közösségi házat építenek tovább a gyergyószentmiklósi örmények. A hétfői sajtótájékoztatón kiderült, az építkezés második fázisa még e héten elkezdődik, ősszel pedig olyan kincseket tárnak a nagyközönség elé, amiről nem is tudhatták, hogy léteznek.

Félkész a tetőtér. Szeptemberre különleges kiállítás helyszíne lesz

Az örmény templommal szembeni közösségi ház udvarán jelentette be *Gál Hunor* plébános, *Kulcsár László* projektvezető és

Barti Tihamér, a Hargita megyei tanács elnöke, hogy van anyagi keret, folytatódnak a házépítési munkálatok. Az emelet már tavaly tető alá került, most a belső munkálatok, majd a berendezés következik.

A tavalyi 25, majd 20 ezer lejes összeget követően idén 49 ezer lejt ítélt meg a közösségi ház bővítésére a megyei tanács. A ház körüli munkálatokra kapott összeg felét képezi az idénre tervezett, hamarosan rajtoló beruházásoknak. „Szeretnénk az ablakokat helyükre tenni, a tetőtér belső szigetelését elvégezni, és a lépcsőházat kialakítani, így a tetőteret használhatóvá tenni. Ez egy 100 ezer lejes nagyságrendű beruházás, a hiányzó összeg